אישים באגרות הראי"ה

הרב מאיר בר-אילן (ברלין)

מראשי תנועת "המזרחי", מייסד עיתון "הצופה" והאנציקלופדיה התלמודית · תר"מ–תש"ט (1880–1949)

10 אגרות

דברי הרב קוק ודברי הרב שלמה אבינר, ונוסח האגרות המלא

igrot.shlomo-aviner.net

בקצרה

נולד בוולוז'ין בה' באייר תר"מ (1880) לאביו ראש הישיבה הנצי"ב (הרב נפתלי צבי יהודה ברלין), ונפטר בירושלים בי"ט בניסן תש"ט (1949). מראשי הציונות הדתית וממנהיגיה הבולטים. ערך את השבועון "העברי", ייסד את העיתון "הצופה", כיהן כנשיא תנועת 'המזרחי' העולמית וכחבר הנהלת הקרן הקיימת לישראל. יזם את מפעל "האנציקלופדיה התלמודית" ועמד בראשו. על שמו נקראה אוניברסיטת בר-אילן. עמד בקשר קרוב וחם עם הרב קוק, כתב בעיתונו, ונעזר בו בחיזוק החינוך הדתי והישיבה המרכזית (ראו בפרשת יסוד הישיבה המרכזית העולמית) בירושלים.

הרב קוק על הרב בר-אילן

הרב קוק שמח מאוד ביוזמתו של הרב מאיר ברלין לייסד את שבועון 'העברי', וראה בו המשך ישיר לרוח אביו הנצי"ב מוולוז'ין: "האיר לי מכתבך היקר, עם תכנית העתון "העברי". קראתים ותחי רוחי" (כרך א', אגרת שיט). הרב קוק פרסם בעיתון שורה של מאמרים עמוקים, קרא לו להעמיק את המחשבה ולא להסתפק בסגנון עיתונאי חיצוני (כרך ב', אגרת שמג; כרך ב', אגרת תיא), וראה בבית הספר 'תחכמוני' ובעיתון 'העברי' שני "מפעלים תאומים" (ראו בפרשת לימודי קודש וחול: "תחכמוני" והגימנסיה (תרס"ח-תרע"ד)) המכשירים כוחות צעירים לתורה ולתחיית האומה (כרך ב', אגרת שמט).

הרב קוק ליווה את העיתון בעין בוחנת והעיר לעורכו כשמצא בו סטיות מהקו הראוי. הרב קוק מחה על ביטויים של איבה כלפי הערבים, ודרש לטפח יחסי שלום ואחווה: "להעיר את לב כבודו, ע"ד הסגנון של הציור "יהודה נוטר הפרדס" בגיליון מ"ד של "העברי"" (כרך ב', אגרת שצח). כמו כן מחה כנגד פרסומים בעלי אופי קל-דעת או שבחים מופרזים שנכנסו לעיתון בהיעדרו של העורך: "אין אנו זקוקים עוד לפזמונים של שבח להרב הלוי ולמר יעבץ, אף כי ידוע הוא למדי גדלם וטובם" (כרך ב', אגרת שנה).

הרב קוק תבע מהרב ברלין להוביל את תנועת 'המזרחי' אל עומק רוחני ומקורי ולא להסתפק בפשרנות פוליטית, כי עמדות "ממוצעות ופשרניות, שיש בהן מעין חולשה גופנית ורפיון נפשי, אינן עלולות לנצח" (כרך ב', אגרת תקלג). בשנות העשרים, כשהרב ברלין פעל בארצות הברית, פנה אליו הרב קוק בבקשה לסייע בביסוס "הישיבה המרכזית לישראל בירושלים ההולכת ומתפתחת" (מרכז הרב) (כרך ד', אגרת אשי), והודה לו על פעולותיו ונאומיו למען הישיבה ושאיפותיה (כרך ד', אגרת אשכח).

הרב שלמה אבינר על הרב בר-אילן

הרצי"ה סיפר שהרב מאיר בר-אילן והרב זרח ורהפטיג הציעו לו שה"מזרחי" ידאג לכלכלת ישיבת "מרכז הרב", ובתמורה ילמדו בה מעט לימודי חול. הרצי"ה סירב: ישיבה היא כולה קודש. מאידך, הרצי"ה זכר לשבח את הרב בר-אילן כמי שהוביל את "מפעל התורה", שראה בתחיית התורה בארץ חלק מתחיית האומה. (מקור: מתוך ספרי הרב)

האגרות

כרך א', אגרת שיט: מברך על תוכנית ייסוד העיתון 'העברי', ומעלה את זכר אביו הנצי"ב מוולוז'ין כבעל נשמה לאומית חיה.

"האיר לי מכתבך היקר, עם תכנית העתון "העברי". קראתים ותחי רוחי"

כרך ב', אגרת שמג: שמח על הגיליון הראשון של 'העברי', ומצביע על הצורך להעמיק את המחשבה ולא להסתפק בסגנון מודרני שטחי.

"שמחתי בקבלת ה"עברי" הראשון. ב"ה שיצא כלול בהדרו, בחיצוניותו"

כרך ב', אגרת שמט: רואה בבית הספר 'תחכמוני' ובעיתון 'העברי' מפעלים תאומים המשלבים תורה עם בניין הארץ.

"מפעלים תאומים, אשר ראשיתם מצער ואחריתם ישגה מאד"

כרך ב', אגרת שנה: ביקורת על גיליון 10 של 'העברי', ומזהיר מפני שבחים מופרזים וגערות שבלוניות במבקרי המקרא.

"אין אנו זקוקים עוד לפזמונים של שבח להרב הלוי ולמר יעבץ, אף כי ידוע הוא למדי גדלם וטובם"

כרך ב', אגרת שצח: מוחה על תיאור איבה כלפי הערבים ב'העברי', ומדגיש את החובה לטפח יחסי שלום ואחווה בארץ.

"להעיר את לב כבודו, ע"ד הסגנון של הציור "יהודה נוטר הפרדס" בגיליון מ"ד של "העברי""

כרך ב', אגרת תיא: שולח מאמר ל'העברי' ומבקש להבליט את הצביון המקורי של מחשבת ישראל בעיתון.

"הנני שולח בזה לכבודו את המאמר הנדרש לשאלות הזמן, להוגי דעות טהורי לב"

כרך ב', אגרת תקלג: קורא לתנועת 'המזרחי' להתעמק במקוריות של תורה ולא להסתפק בדעות ממוצעות ופשרניות.

"ממוצעות ופשרניות, שיש בהן מעין חולשה גופנית ורפיון נפשי, אינן עלולות לנצח"

כרך ב', אגרת תשלג: מסנט גאלן {{parshiyot/st-gallen}}: ממליץ על הלל פרלמן ומדגיש את הצורך באיחוד כוחות ומפלגות לקראת תחיית האומה.

"מרחוק שמעה אזני רב קשב מפעולות כת"ר במסעיו לשם ד' ועמו"

כרך ד', אגרת אשי: מבקש את עזרתו מאמריקה לביסוס הישיבה המרכזית העולמית (מרכז הרב) בירושלים.

"יסודה של הישיבה המרכזית לישראל בירושלים ההולכת ומתפתחת"

כרך ד', אגרת אשכח: מודה לו על תמיכתו בישיבה המרכזית בירושלים, ומציע שאחיו הרב דב בער ייסע לאמריקה לפעול לטובתה.

"שמעתי. שדבר כבודו נכבדות, בדבר הישיבה ושאיפותיה, ישר חילו"

ראו גם

על אביו, הנצי"ב מוולוז'ין. (לדף האיש)

על אחיו, הגאון רבי חיים ברלין. (לדף האיש)

על הרב מאיר בר-אילן (המכלול). (הרב מאיר בר-אילן)

נוסח האגרות

10 האגרות שבהן נזכר הרב בר-אילן, לפי סדר הכרכים, כל אחת עם התמצית שלה

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת שיט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ד' מנחם אב תר"ע - רחובות **נמען:** הרב מאיר ברלין (בר־אילן)

מרחובות הרב קוק מתאר את התרגשותו מבניין הארץ, ואת כאבו על כך שהנשמה הלאומית במקור קדושתה 'נרדמת': הרחוקים מתנכרים לה, והיראים מתנכרים לבניין. מכתבו של ר' מאיר ברלין עם תוכנית העיתון 'העברי' החיה את רוחו, והזכיר לו את אביו, הנצי"ב, 'בעל הנשמה הלאומית החיה'. הרב קוק מבטיח לסייע לעיתון ומעודד להרים את דגל אור ה' בבהירות של אמונה ומדע.

עיקרי הדברים

- שמחה על בניין הארץ, וכאב על פירוד הנשמה הלאומית מן הקדושה.
- עיתון 'העברי' - ברכה ותמיכה.
- זכר הנצי"ב.

נוסח האגרת

ב"ה[1], ד' מנ"א[2] תרע"ן.

ידיד נעלה, חביב כאח ואהוב כבן, הרב הגדול בתורה יראה וחכמה, גזע ישישים, מר מאיר ברלין שליט"א[3], שלו'[4] וברכה מהרי יהודה והררי קודש.

הנני יושב כעת במושבה הנחמדה רחובות ת"ו[5], מוקסם כולי מתקות ד' ונחומים, בראותי בעיני את שכלול ארץ חמדתנו הנשמה, על ידי אחינו פזורי גולה השבים לאט לאט. לבי בקרבי ירחב למראה משכנות שאננים, כרמי חמד, הדר הגפן התאנה והרמון, אשר על שדמות בת עמנו, במקום בית חיינו. וכליותי בקרבי ישתוננו על הנשמה הלאומית ממקור אצילות קדשה, ממבוע החיים שלה, מאור אל אלהי ישראל, חקי תורת חיים ודבר קדשו, שהיא נרדמת, ויושבת בירכתים, מפני שאלה אשר עזבו אורח חיים, שכחי ד', תתנכר היא מהם, ואלה אשר ירדו עם אל ברובם יתנכרו המה אליה. בין כה וכה רבת פעלים ורבת עדנים זאת לא תגלה הודה והדרה על החלקים היותר גדולים של עמנו, הטעון תחיה, לעת כזאת, אבל תחיה כמשמעה, תחיית אמת בכל הודה ויפעתה.

והנה כברק שמים, חביבי, האיר לי מכתבך היקר, עם תכנית העתון "העברי'. קראתים ותחי רוחי. שחר אביבי וטל ילדותך הזהירו נגד עיני, עם הופעת דמות דיוקנו של אוצר חיי הקדושה והאהבה, אשר למרן אביך גאון ישראל זצ"ל[6], בעל הנשמה הלאומית החיה במקור קדשה.

בכל אשר תשיג ידי הכהה הנני בל"נ[7] לשרת את אגודת הקודש, תמימי הדעה, יחידי הסגולה, מיסדי העתון ומרחיביו. ובשמחה הנני נמצא בע"ה[8] לכל אשר תדרשוני, כי שארי-רוח אנחנו

ואתה יקירי חזק ואמץ, אתה וכל אנשי מופת אשר עמך, באמץ רוח הרימו את דגל אור ד' על עמו ונחלתו, לעיני כל בני ישראל, הכמהים לראות דברים חיים וקימים מאירים ממקור המעין החי, אשר

לנשמת ד' החיה בעם סגולה, מוגשים בכליל הוד ותפארת במעמק רגשי אמונת אמן ובבהירות אור מדע והגיון.

הנני בעריגת נפש מצפה להגשמת מפעלכם הקדוש והאהוב, ולהרחבת צעדיו על דרך החיים בימין ד' רוממה.

ברגשי כבוד נעלים ובצפיית ישועת ד' על עמו מציון תפארתו מבין המצרים,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. מנ"א - מנחם אב
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. שלו' - שלום
5. ת"ו - תבנה ותכונן
6. זצ"ל - זכר צדיק לברכה
7. בל"נ - בלי נדר
8. בע"ה - בעזרת השם

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת שמג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט"ו כסלו תרע"א - יפו **נמען:** הרב מאיר ברלין

הרב קוק שמח על הגיליון הראשון של 'העברי'. חסר בו, כמו בספרות העברית כולה, 'עומק ההסתכלות'. הסגנון המודרני והרעיונות העבריים לעומקם הם כעת 'תרתי דסתרי': כשהרב קוק משתדל לכתוב בסגנון מודרני, הרב קוק פוגם בעומק המחשבה. לכן הרב קוק מציע לשלוח רשימות לא מעובדות, והמערכת תסגנן אותן. הרב קוק מצרף מאמר קטן.

עיקרי הדברים

- שבח לגיליון הראשון של 'העברי'.
- חוסר עומק בספרות העברית.
- המתח בין סגנון מודרני לעומק.
- הצעה לעיבוד רשימותיו בידי המערכת.

נוסח האגרת

ב"ה[1], טו כסלו תרע"א[2], יפו ת"ו[3].

חביבי הרב החכם רב הכשרון מר מאיר ברלין, נ"י[4]. שלו'[5] וברכה.

שמחתי בקבלת ה"עברי" הראשון. ב"ה שיצא כלול בהדרו, בחיצוניותו, ואין מה לקבול על פנימיותו, בתור התחלה.

הנני מעצמי נמשך בחפץ פנימי להשתתף, במה שאוכל, בעבודתך הנכבדה, יקירי. ארצה מאד למלאות איזו פגימות. הנה לעת עתה חסר הוא "עברנו" את הצד של עומק ההסתכלות, חוץ מהמחסור במדעיות בכלל, שזה בודאי יתמלא ע"י[6] המומחים התומכים כ"א[7] במקצעו, אבל הצד העמקני, בההסתכלות העברית, זהו חסרון כללי בספרותנו, שאני דואג עליו הרבה. כפי דלות כחי הייתי חפץ מאד למלאות כמה דאפשר את החסרון המורגש הזה, אבל דא עקא, הסגנון המודרני, של עכשיו, ורעיונות עברים באמת לעמקם, הנם כעת במדרגת "תרתי דסתרי", ולי ביחוד קשה מאד לסגל לי את שניהם יחד. מרגיש אני תמיד, כי באותה המדה שאני חפץ לצאת ידי החובה הסגנונית, המודרנית, הנני פוגם בעמקה של המחשבה.

על כן אני נבוך קצת איך להתנהג. כבר עלתה על דעתי מחשבה לשלח להמערכת מרשימותי, חומר בלתי מעובד, ובחכמת לבבכם תעבדוהו, ותסגננוהו לפי האפנה הנוהגת, כפי היכולת. אם תסכים ע"ז[8], חביבי, אז אקוה שתהיה השתתפותי יותר קלה עלי, ותוכל להיות יותר מתמדת. לתשובתך הנכבדה אצפה, והנני חותם בברכת עלה והצלח, בימין ד' רוממה.

אוהבך כנפשך,

הק' אברהם יצחק ה"ק

נתאחר מכתבי זה מכמה מניעות, והנני שולחו כעת רצוף עם המאמר הקטן, כי היחש הנ"ל[9] בדבר החומר הוא מוסכם אצלי גם כעת. לשלח קטעים לבחינה לראות היעמד בהם טעמם, לפי מגמתי, גם אחרי העיבוד הסגנוני. הנ"ל

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"א - השנה תרע"א (1910/1911)
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. נ"י - נרו יאיר
5. שלו' - שלום
6. ע"י - על ידי
7. כ"א - כי אם
8. ע"ז - על זה
9. הנ"ל - הנזכר לעיל

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת שמט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"א אדר תרע"א - יפו **נמען:** הרב מאיר ברלין

הרב קוק מסכים לשינוי שם המאמר ב'העברי', אף ששינויים קטנים פגמו בכוונתו. 'תחכמוני' ו'העברי' הם 'מפעלים תאומים'. כשהגיע לארץ ראה את חולשת המוסדות של הישוב הישן ואת 'הזוהמא של הנכריות' במוסדות החדשים, והחליט לקבץ את הטוב משני הישובים ולהילחם ברקב שבשניהם, בבניין ולא בשלילה. הגימנסיה מחייבת תחרות, ולכן יש להוסיף ל'תחכמוני' כיתות ולפתוח מחלקה לבנות. הישיבה הקטנה מצמיחה תלמידי חכמים בעלי רעיון ולב.

עיקרי הדברים

- 'תחכמוני' ו'העברי' - מפעלים תאומים.
- קיבוץ הטוב משני הישובים.
- תחרות עם הגימנסיה.
- מחלקה לבנות.
- הישיבה.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"א אדר תרע"א[4],

ידיד לבי ונפשי הרב הגדול, בתורה, חכמה ויראת ד' טהורה, גזע קודש, ורב פעלים, מו"ה[5] מאיר ברלין שליט"א[6].

שלו'[7] רב וברכה מקודש.

שמחתני מחמדי בדבריך הנכבדים, המלאים עריגת נפש ואהבת אמן כמים הפנים לפנים. אך למותר אהובי היא ההתנצלות בדבר איחור הכתיבה. אנכי ידעתי את נפש המסובל בעבודה. כמוך יקירי, איני יכול גם אנכי לצאת ידי חובותי במכתבים, והנני תמיד בעיני מלא אשמה, נגד אנשים גדולים, וחביבים עד לאחת, אך לא במרד ובגד באהבה הנאמנה של אנשי הסגולה, כי-אם מרב טורח ועמל נפש, הפזורה בעבודות שונות שכל אחת דורשת את תפקידה בחזקה.

ובכל זאת ארצה לקות בעה"י[8], כי לימים הבעל"ט[9] תהיינה חליפות המכתבים בינינו יותר תכופות, לרגלי עבודתך הקדושה ב"העברי", אשר נוכל לקוות ממנו בצדק גדולות ונצורות לאיגוד האומה ולתקומת ארץ ישראל באור ד' אשר על עמו.

על שינוי השם של המאמר הנני אומר לחביבי בפה מלא: "ישר", גם לא אנכי קראתיו בשם, כי-אם בני שי'[10] אשר העתיק וסדר את המאמר מתוך הפנקס. שינויים קטנים אחדים מצאתי, שהיתה כונתי הפנימית יותר מתבלטת אם היו נשארים כפי הנוסח הראשון, כמו: "המאיר את כל מחשכי האדם", במקום "המורם מעל כל" וכו'[11], וביחוד השמטת הפסוק: "והי' אמונת" כו'[12], שכולו אומר את כל המחשבה שבמאמר. ומ"מ[13] נשאר הוא בכללו מכוון לרוחו.

אין שום ספק, יקירי, שה"תחכמוני" ו"העברי" הם מפעלים תאומים, אשר ראשיתם מצער ואחריתם ישגה מאד בע"ה[14]. בראשית באי לאה"ק[15], פקחתי עין לראות כי הננו מוכרחים לסול מסילה חדשה, לתקומת היהדות, שהיא תקומת האומה באמת בא"י[16], ראיתי את חלישות הכח ודלדול החיים, שבמוסדים שהם עמודי התורה והיהדות שבישוב הישן, ולעומת זה את הריקנות והזוהמא של הנכריות, הקוראה את עצמה עבריות, או גם שאינה כבר קוראה, שבמוסדים שבאו לרגלי הישוב החדש, ולבי נמס בקרבי על שבר עמנו אשר נגלה דוקא בעת מרפא, בעת כינוס נדחים וקבוץ גליות. ומאז הוחלט הדבר אצלי, למרות כל המפריעים אשר יסובונו, מימין ומשמאל, שהנני קרוא להרים את הדגל של קיבוץ הטוב והבריא שבשני הישובים, וללחום נגד הרקב שבשניהם, לא ברוב שפתים, ולא בשום פעולה שלילית, כ"א[17] ע"י[18] ביצור כחות והקמת מוסדים, שהם יאחדו את החלקים הטובים הפזורים, וממילא ינוסו הצללים. אם יאבו להתקיים יתחרו אתנו ויקחו גם הם את הטוב והרענן משני המחנות, ויהיו גם הם לכלים מחזיקים ברכה לישראל ולא"י[19]. ואם יתעקשו לעמד דוקא על מצבם הקדום, נוכל לקוות בצדק שלא יוכלו להזיק במאומה לשאיפתנו הטובה, הממלאה את התביעות היותר נכונות של הטובים שבאומה, בעלי דעה ובעלי לב אשר רוח ד' נוססה בם.

וב"ה[20] שלא ארכו הימים וה"תחכמוני" צמח והוא הולך ופורח, הולך ומתעלה.

אמנם רב ממנו הדרך, אנו צריכים ללחום מלחמת תחרות, נגד בתי-הספר מהרסי היהדות, והאחרון הכביד, יסוד הגימנסיה פה, הלוקחת לבבות רבות בתפארת בנינה ומשטרי לימודיה, ועם זה מיבשת את לשד החיים האמיתיים אשר לישראל, ועוגבת לרוח זרים בשפה וסגנון עברי, "ומדיח שאמר בלשון הקודש נעשה מסית" (ירושלמי סנהדרין פ"ז הי"ב), אמנם גם על זה הנני אומר בפה מלא, כי אלקים חשבה לטובה, כדי שנהיה מוכרחים להתחרות עם הסדרים היותר יפים ומודרנים, לעטר בהם את אור קודש ד' על אדמת הקודש. ועתה בבוא עת בית ה"תחכמוני" להבנות, הננו מחוייבים לגבר חילים שיעמד הבית בצביונו ותפארתו, בהוד תכניתו וגזרת בנינו, לא נופל מהגימנסיה. ומוכרחים אנחנו להוסיף עליו לפחות עוד שתי מחלקות, כדי שיתאים עם הפרוגרמה של הלימודים הגימנסיים, ולכונן מחלקות לבנות, כדי שיהיו לנו אמות לישראל בארץ ישראל, היודעות להלך עם החיים, חמושות בעז דעת אהבת תורה ואמונת אומן. ודבר פשוט הוא, שהרוח הלאומי כולו, השורר בבתי הספר הלאומיים, והגימנסיה בכללם, עם כל סעיפי התרבות שלו, צריך שיכנס כולו במוסדנו, כמובן מעובד ומלוטש ברוח ד' וקדושת אור תורה, באהבה נאמנה ומסירות נפש נמרצה, בהכרה ברורה לדעת את המעשה הגדול, אשר אנו עושים לתחיית האומה ותקומתה לדור דורים על אדמת מטעה.

מטרת ה"תחכמוני" ברורה היא להרים את דגל היהדות האמיתית בארץ ישראל, באופן שתהיה מלאה בכל הטוב והרענן, בכל האומץ והטוהר הנמצא בכל המפלגות השונות, ולעבד סגנון מיוחד לצורך ההתאמה הכבדה של החלקים הפזורים הללו, ע"י עז רוח ד' אשר על עמו בהר קדשו. ועל הדרך הזה הולך ה"תחכמוני" הלוך ועלה ב"ה. אש קודש ד', אור האמונה השלמה, חבת תורה ועומק יראת שמים באמת, סגולת ישראל העקרית, הלא היא יסוד כל יסודותנו. רוח ה"תחכמוני" הוא כולו קודש, טוהר ותם, הצנע לכת ויראת ד', נושאים הם בו את דגלם ברמה. התכסיס החיצוני הוא כולו מודרני,

מושך את הלב ומקסים את העין יפה והדור, מנומס ומסודר. הרוח הלאומי, תקות התחיה, תחיית הארץ, האומה והשפה, מרחף חי וחפשי בחללו של ה"תחכמוני". קולו של יעקב בגפ"ת[21] הולך וצוהל לשמחת לב כל ירא ד' ואוהב תורתו באמת. המצויינים, אשר יבחרו להם דרכם להיות גדולים בתורה, בגפ"ת ופוסקים, בחריפות ובקיאות, אקוה בע"ה שיכנסו ל"הישיבה", אשר זה מקרוב כוננה ב"ה, שעיקר מגמתי בה. שיחד עם השינון והגירסא המעשית הרגילה בעומקה של הלכה, הרגל הפלפול ביושר העיון ועמק הרעיון, יסגלו להם צעירינו החשובים גם דעת אור התורה הפנימית, כלומר חלקי התורה הנוגעים להלכות הלב והרעיון, מדע האמונה לכל סעיפיו, הרחבת הדעות והשיטות העיוניות, בכל חלקי המוסר והמדות, הדעות והמחשבות.

ות"ל[22] שהנני רואה שהנסיון עולה יפה, ואוירא דא"י[23] מראה עלינו גם בזה את כחו לטובה. מעטים המה בכמות מספר התלמידים, אבל הולכים הם אלה המעטים, שהם כעשרה כעת, ומתפתחים, הולכים ונעשים לאנשים תלמידי-חכמים, בעלי רעיון ולב, יודעים ומכירים את תעודת חייהם, בתור למודי ד' בכלל, ובפרט בתור ת"ח[24] שבארץ ישראל, ביחוד לעת כזאת, עת תחיה ובנין האומה. כמובן איני רוצה שידובר אודות ישיבה קטנת-הכמות כזאת בתור דבר עשוי וגמור, אבל כדאית היא לדבר אודותיה בתור מטע וצמח ד', שתקות עולמים נשקפת לו בעה"י.

עתה ע"ד[25] פתח תקוה. קשה לי להחליט את עצתי, כי כבוד אהובי לא הודיע אותי מה יהי'[26] גורל "העברי", אם יקבל, יקירי, עליו את עול הרבנות בריחוק מקום כזה. בכל אופן נקוה בע"ה לדבר בפרטות גם בענין נכבד זה במכתבים הבאים.

מפני הטרדה הרגילה, והזמנית, הנני מוכרח לקצר.

ידידו עז, קשור באהבת רוחו ונפשו בכל לב, מצפה צביונו ותפארת פעלו לשם ד', עמו ונחלתו,

הק' אברהם יצחק ה"ק הנ"ל

נ. ב. לעת-עתה אין הישיבה נוטלת את הוצאתה מקופת ה"תחכמוני", וראוי מאד לבצר את מעמדה של הישיבה באופן שתוכל להרחיב את גבולה, בכמות ובאיכות. אקוה שבדרך מסעו של כבוד חביבי שי', יוכל לקחת דברים עם בעלי-יכולת מיחידי-הסגולה לטובת הישיבה ביחוד, כמובן באופן שלא יזיק ל"התחכמוני", כי דוקא שניהם כאחד טובים.

הנ"ל

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"א - השנה תרע"א (1910/1911)
5. מו"ה - מורנו הרב
6. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
7. שלו' - שלום
8. בעה"י - בעזרת השם יתברך

9. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
10. שי' - שיחיה
11. וכו' - וכולי (וכן הלאה)
12. כו' - וכולי (וכן הלאה)
13. ומ"מ - ומכל מקום
14. בע"ה - בעזרת השם
15. לאה"ק - לארץ הקודש
16. בא"י - בארץ ישראל
17. כ"א - כי אם
18. ע"י - על ידי
19. ולא"י - ולארץ ישראל
20. וב"ה - וברוך השם
21. בגפ"ת - בגליל פתח תקוה (או: בגבול פתח תקוה)
22. ות"ל - ותודה לא-ל
23. דא"י - דארץ ישראל
24. ת"ח - תלמידי חכמים
25. ע"ד - על דבר
26. יהי' - יהיה

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת שנה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ח אדר תרע"א - יפו **נמען:** הרב מאיר ברלין

ביקורת על גיליון 10 של 'העברי', שנערך בהיעדרו של ברלין. המאמר הראשי שבלוני והלל מופרז לר' יצחק אייזיק הלוי ולזאב יעבץ. הגערה במבקרי המקרא כללית ומזיקה בעיני הצעירים. משמאל: ההתהדרות 'אין אני חרד', ציטוט 'המוהיקני האחרון' מ'הד הזמן', שיר תפל, תיאור הלחיים האדומות של בנות הארץ ותיאור 'הנשיקה' - 'לא לנו הוא'. אין לתת להדפיס דבר בלי ביקורתו.

עיקרי הדברים

- ביקורת על גיליון 'העברי'.
- שבחים מופרזים וגערות כלליות.
- פרצות בצניעות ובסגנון.
- חובת העורך לבקר הכול.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ח אדר תרע"א[4].

ידיד לבי הרב הגדול, בתורה, ביראת ד', בחכמה ודעת, רב פעלים מו"ה[5] מאיר ברלין שליט"א, שלו'[6] שלו' באהבת עולמים.

יקירי, הנני מוצא את עצמי כמוכרח להביע לפניך דברים אחדים ע"ד[7] "העברי" גליון י, אשר אמנם חזותו מוכיחה עליו שנדפס בלא השגחת כתה"ר[8], כולו חסר הוא אותו הרוח המאחד שרגיל הוא לרחף על "העברי", שרק עורך טהר לב וישר רוח, בעל כשרון מצויין שכמותך, חביבי, יכול הוא לצקת עליו.

והנה העבר הוא עבר, אבל מפני החבה התהומית שלי לכבודך מחמדי. ולכבודו וערכו של האורגן הנחמד הזה, אשר נוכל בצדק להתפאר בו ולקוות ממנו גדולות בע"ה[9], ע"י[10] עבודתך החרוצה, אשר הראית בו עד כה, הנני מוצא לי לחובה להעיר את לבבך הטהור על דבר החובה הקדושה למשמרת רבת האחריות שלך, בתור עורך האורגן הנושא את דגלה של היהדות הנאמנה ההולכת באור החכמה והדעת, אשר רק ממנה נוכל לקוות לצמיחת קרן ישועה לישראל. ולהזרחת אור חיים מתוך מחשכי זמננו, שאי אפשר בשום אופן להיות בזה "שומר שמסר לשומר". כותלי הגליון הנ"ל[11] מעידים, שלא השארת במערכת "איש שיודע להלך נגד רוחו של כל אחד ואחד" שכמותך יקירי, ועל כן המאמר הראשי של הרב פ. נשאר עם כל הרוח השבלוני שלו, בלא שום רעיון מרחיב את הדעת. אין אנו זקוקים עוד לפזמונים של שבח להרב הלוי ולמר יעבץ, אף כי ידוע הוא למדי גדלם וטובם, בכ"ז[12] ומפני זה חרפה היא שלא לפסוק מלומר הלל בכל יום על שני מחברים שכבר ידוע הוא למדי אופים, באורותיהם וצלליהם, כאילו עליהם כל העולם כולו עומד. (מאמרים מיוחדים בבקורת, אפילו כולה לזכות, על שני המחברים החשובים האלה, ראויים תמיד להתקבל, אבל כשמבליטים תמיד אותם, בכל עת, במאמר המפרט את הרכוש של חיי-עולם שלנו, הוא דומה לתעודת עניות.

ואע"פ[13] שספרים טובים וכשרים בהיסתוריה, אין לנו זולתם, מ"מ[14] לא נוכל לכחש שישנם הרבה דברים טובים גם בספרים הפגומים במקומות רבים, גם לא בכל מקום צדקו בבקורת הטנדנציונית שלהם, והאמת אהובה מן הכל, ודוקא בה יתקלס עילאה ב"ה, ויתרומם קרן אמונת אומן).

והגערה למבקרי כה"ק[15] ולסופרים החפשים, כל זמן שהיא נאמרת רק בדרך כללות, גם היא אינה אומרת כלום, ואינה נותנת שום טעם לשבח. ובחוג הצעירים שאנו חפצים לקנות את לבבם, סגנונים כמו אלה מזיקים יותר ממה שהם מועילים. בטוח אני, שאם היה מאמר הזה תחת שבט הבקורת שלך, היית נותן לו פנים יותר רציניים, והיית מתבלו בתבלין של סגנון מדעי, והיית מקצרו מעט בכמותו, כדי שיהיה יותר יפה באיכותו. זהו מימין. ומשמאל, - המאמר "מארץ ישראל", בשו"א[16] לא היה צריך לכפול את ההתהדרות של איזה סופר במה ש"אין אני חרד", פירושה של האמרה הזאת, בזמן הזה, ידוע שהיא נוקבת ויורדת עד התהום. ומה היה הרעיון היסודי של המאמר חסר, אם היה ניטל ממנו הפתגם הסוביקטיבי הזה, שהוא בא בו בכפל, למרות רוח "עברינו".

הניקרולוג על ר'[17] אליקום געצל שיחי'[18] (בדבר השקר אין מה להאשים כי הלא נכשלו בזה עוד עתונים, ואפילו "המודיע" החשדן). בכלל אינו לכבוד ל"העברי" לקחת דברי שבח למצויין ביראת שמים כהמדובר הנ"ל מתוך "הד הזמן", כאילו אין ל"העברי" די דברים לספר בשבחו של אדם אהוב לנו זה, כי-אם ע"פ[19] טעמו של "הד הזמן". ומה שהוא מכאיב את הלב, שבההעתקה לא הוסר אפילו העוקץ המחפיר, של התואר "המוהיקאני האחרון".

השיר "מעשיות", אע"פ[20] שיש בו קצת ליריקה, מ"מ הוא ריקן יותר מדאי וריח של "תפלות" נודף ממנו, במדה כזאת שהיה ראוי להיות נדחה ממחיצת "העברי". וכמה "חפשי" עד לגועל-נפש הוא הסגנון של הקטע "מיפיפותו של עבר באהלי ערב". למורת רוחי נאבד אצלי הגליון ה'ו, לפני קריאתי, ולא אדע את תוכן הקטע הראשון של המאמר ההוא ואת סגננו *(, אבל בטוח אני, שאז בהיותך במערכה, לא הנחת לסגנון שאינו הגון לצאת מתחת ידיך, וק"ו[21] סגנון של קטנות אמנה כזה. דרך-אגב לא לרוחנו הוא לתבל רשמי מסע בהבלטה של הפנים המלבבות עם הלחיים האדומות של הרבה מבנות הארץ". נודעת היא אגדת חז"ל[22] (סוטה מ"ז) שעל תשובתו של אותו רשע לר"י ב"פ[23], עיניה תרוטות, א"ל[24] ומה אתה מסתכל בנשים אפיק כו'[25]. בכגון אלו אין אנו צריכים להביט כלל על המודרניות, כ"א[26] להלחם בה בכל עז טהר הרוח שלנו. כמו-כן הציור "הנשיקה", ביחוד בתיאור של נשיקתה של חנה, לא לנו הוא, לא לנו. ואני בטוח שכל אלה באו רק מפני חסרון הופעתך, מחמדי, בהרידקציה. ראה נא, יקירי, למען השם, לתקן הדבר לימים הבאים, ואל תתן רשות להדפיס כל דבר, קטן או גדול, בלא בקרתך הנאמנה.

האמת אגיד לך יקירי, כי עם המחץ העמוק אשר נמחץ לבבי מהגליון הזה, מלאתי גם כן עונג, במה שהכרתי ביותר את פעולתך הנאמנה. בעבודת העריכה, שמתוך הכרה זו הנני מלא תקוה בע"ה לשכלולו של האורגן החביב, לאורה וכבודה של דת קודש והיהדות הנאמנה, ההולכת בדרך רבותינו הראשונים, אדירי האמונה והדעה אשר באורם יראה ישראל אור.

אקוה שתסלח לי בטובך יקירי על דברי, ותאמין לי שמאד מאד הנני מצטער על הצער, שאני משער, שכמוני הנך גם אתה מצטער על תואר הגליון המדובר. ובטוח אני בע"ה, שהמכשול הזה יהיה לנו לעינים להזהר עוד במהלך הרוח הטהור, המיוחד ל"עברינו" הנחמד.

הנני חותם בלב מלא רחשי אהבה, ורגשי כבוד ויקר, אוהב טהר לב, מצפה צביונך ותפארתך, בידידות עולמים,

הק' אברהם יצחק ה"ק

*(עתה ראיתי את הגליון, והקטע ההוא באמת כולו טהור ונאה ל"העברי", ואני משער שטהרת אותו ברוחך הטובה. הנ"ל

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"א - השנה תרע"א (1910/1911)
5. מו"ה - מורנו הרב
6. שלו' - שלום
7. ע"ד - על דבר
8. כתה"ר - כבוד תורתו הרמה
9. בע"ה - בעזרת השם
10. ע"י - על ידי
11. הנ"ל - הנזכר לעיל
12. בכ"ז - בכל זאת
13. ואע"פ - ואף על פי
14. מ"מ - מכל מקום
15. כה"ק - כתבי הקודש
16. בשו"א - בשום אופן
17. ר' - רבי
18. שיחי' - שיחיו
19. ע"פ - על פי
20. אע"פ - אף על פי
21. וק"ו - וקל וחומר
22. חז"ל - חכמינו זכרונם לברכה
23. ב"פ - בן פרחיה
24. א"ל - אמר ליה / אמר לו
25. כו' - וכולי (וכן הלאה)
26. כ"א - כי אם

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת שצח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י' כסלו תרע"ב - יפו **נמען:** הרב מאיר ברלין

הרב קוק מוחה על הציור 'יהודה נוטר הפרדס' ב'העברי', שבו מתוארת איבה לערבים בסגנון מהפכני. קריאות 'על האויב' כלפי הערבים בעיתון עברי עלולות לגרום נזק עצום: ערבים קוראים עברית ומתרגמים לבירה, ויש גם 'שונאים פנימיים' (פריסקו וסיעתו). יש לתאר דווקא את יחסי השלום והאחווה בין טובי הישוב לבין טובי הערבים.

עיקרי הדברים

- מחאה על ביטויי איבה לערבים.
- הסכנה המדינית.
- תיאור יחסי שלום.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עיה"ק[2] יפו ת"ו[3], י' כסלו, תרע"ב[4].

חביב לבבי, הרב הגדול בתורה וחכמה ויראת ד' טהורה, רב פעלים בישראל, מר מאיר ברלין שליט"א[5].

שלו'[6] וברכה מארץ חמדה.

רחימאי, חוב קדוש אני מוצא לעצמי, להעיר את לב כבודו, ע"ד[7] הסגנון של הציור "יהודה נוטר הפרדס" בגיליון מ"ד של "העברי", שמתואר שם המצב הנפשי, של האיבה להערבים, והתעוררות השומרים העברים, בדיבורים המלאים רוח רבולוציני, מה שהוא אינו לפי שאיפתנו, ואינו נאות להמצב כלל הקריאות "על האויב" כשהן באות באורגן עברי לעומת הערבים, אין קץ כמה ארס יכולות הן לחולל. וכמה חומר נכון הוא ביד שונאינו הרבים, הסוקרים כל הגה היוצא ממנו לחטט על ידו, למען מצא עלילות פוליטיות על כלל ישראל. בטח יודע גם כבודו שיש לנו ערבים כאלה שהם קוראי עברית, וגם כותבים עברית, וכל דיבור של רגשי שנאה לעם הארץ, או איזה חשד קל של נטיה רבולוציונית, הוא נעתק מיד לתורקית ונשלח לעיר הבירה, למקומות היותר רשמיים ויותר מסוכנים לנו. וחוץ מהאויבים החיצונים יש לנו בעוה"ר[8], כמו שידוע, מחנה שלם של שונאים פנימים, כפריסקו וסייעתו, היודעים לעשות מדברים כאלה מטעמים להשטן. אנא ידידי, למען ד' אלקי ישראל, הבוחר בארץ חמדה, אשר החל להראות לנו ניצוצי אורה, כחסדו ואמתו, לפקוד את עם קדשו, לתת לו גדר ביהודה, אל נא תתן מקום בעתונך הנעלה לדברים כמו אלה, שתועלתם היא אפס, ונזקם גדול לאין חקר.

להפך, כמה דאפשר יש לנו לתאר את המצבים הנאים של דרכי השלו'[9] והאחוה, שאנו פוגשים בין טובי הישוב המעשיים באמת, ובין יושבי הארץ הערבים, כמובן המעולים שבהם. מפני הטרדא הנני מקצר במקום שהיה ראוי להאריך. ברגשי כבוד וברכה נאמנה מקודש, אוהבו הנאמן בכל לבד

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

נ. ב. עי' מגילה ז' א' שלחה להם כו'[10].

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עיה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ב - השנה תרע"ב (1911/1912)
5. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
6. שלו' - שלום
7. ע"ד - על דבר
8. בעוה"ר - בעוונותינו הרבים
9. השלו' - השלום
10. כו' - וכולי (וכן הלאה)

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תיא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ז שבט תרע"ב - יפו **נמען:** הרב מאיר ברלין

הרב קוק שולח מאמר ל'העברי' ומבקש עותקים נפרדים. הרב קוק שולח גם את תשובתו לש"י הורוביץ: אי אפשר להשתתף עם מי שירגלו האחת מחוץ לתחום', אבל גם אי אפשר שלא לענות. לתיאור יחסי השלום עם הערבים הרב קוק ממליץ על א"ז רבינוביץ. הרב קוק מבקש להבליט את הצורה הישראלית בעיתון, ולא לשנות דבר בסגנון מאמריו.

עיקרי הדברים

- מאמר ל'העברי'.
- התשובה להורוביץ.
- תיאור יחסי השלום עם הערבים.
- לא לשנות את סגנונו.

נוסח האגרת

ב"ה[1] עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"ז שבט תרע"ב[4].

שלו'[5] וברכה לכ'[6] ידידי הרב הגדול בתורה יראה וחכמה כליל תפארת מו"ה[7] מאיר ברלין שליט"א[8].

הנני שולח בזה לכבודו את המאמר הנדרש לשאלות הזמן, להוגי דעות טהורי לב, ולעורר את הרוח לעבודה ספרותית ישראלית הוגנת.

יטיב נא כבודו למלאות רצוני, ולהדפיס יחד עם הגליון איזה עקזמפלארים מיוחדים ממאמרי זה, עד שיעלה לחוברת מיוחדת, ולשלח לי מהם איזה עשיריות. כזה עשה לי ד"ר[9] לוין במאמרי: "קרבת אלקים", גם בלא דרישתי.

יחד עם זה הנני שולח את תשובתי לש"י הורביץ, על מכתב שקבלתי ממנו להשתתף במאמר מחקרי ע"ד[10] עתידות היהדות. כמובן אי אפשר לנו כלל להשתתף עם נפלים כאלה, שרגלם האחת עומדת כבר מחוץ לתחום, ומ"מ[11] למנע לגמרי להשיב אי אפשר ג"כ[12], ע"כ[13] אסתפק בתשובה קצרה זו, ע"י[14] "העברי".

ע"ד תיאורים מחיי הישוב, ביחש לרגשי השלום שבין טובי הערבים עם ישראל, הנני חושב שראוי שתבא המערכת בזה בדברים עם הסופר הישיש א. ז. רבינוביץ, שהוא מוכשר לעבודה זו.

מתוך אהבתי הנאמנה לכת"ר[15] בחירי אהובי ולעבודתו הדגולה, הנני מעורר בזה את כבודו להבליט ביותר את הצורה הישראלית ב"העברי", ולטהרו מהסיג של הידים העסקניות, שאינן בחזקת טהרה, ויחד עם זה להעשיר את תכנו המדעי ורוחו הלאומי ממקור עז ד', בו בטח לבנו ונעזרנו.

ידידו עז קשור באהבתו הנאמנה, מצפה לתשועת ד' על עמו ונחלתו,

הק' אברהם יצחק ה"ק

אבקש מאד שלא לשנות שום דבר בסגנון המאמר, כי לפעמים בשביל שינוי מליצה קטנה, מקבל הענין צורה אחרת, ביחוד בענינים עיוניים כאלה.

הנ"ל.

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ב - השנה תרע"ב (1911/1912)
5. שלו' - שלום
6. לכ' - לכבוד
7. מו"ה - מורנו הרב
8. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
9. ד"ר - דוקטור
10. ע"ד - על דבר
11. ומ"מ - ומכל מקום
12. ג"כ - גם כן
13. ע"כ - על כן
14. ע"י - על ידי
15. לכת"ר - לכבוד תורתו

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תקלג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ד ניסן תרע"ג - יפו

נמען: הרב אליהו זלמן וידרין, מוסקבה; ובהמשך - ר' מאיר בר־אילן (ברלין)

תחילת האגרת: הרב קוק מברך את הרב וידרין על עזרתו ל'שערי תורה'. על ציורים במחזורים: אם מציירים צורת אישה, יש למחות, כי אף שמצד הדין זה קל יותר, מבחינת זלזול זה גרוע יותר. (בהמשך באה אגרת לר' מאיר בר־אילן.) הרב קוק מתנצל על השתיקה, ומברך על הולדת בנו. 'תחכמוני' נוסד להיות מגן מפני 'טומאת אוויר ארץ העמים', אבל יש בו רק 'מעט תורה, מעט יראת שמים, מעט השכלה', ורוח חיים מקורית חסרה. על 'המזרחי' להאיר את הציונות במעמקי המחשבה ולהבליט את הגרעינים החיים. 'דעות ממוצעות ופשרניות' לא ינצחו, ויש להזדיין 'בדעות מוחלטות מקוריות וקבועות'.

עיקרי הדברים

- צורות במחזורים.
- 'תחכמוני' - חסרה רוח חיים.
- תפקיד 'המזרחי' במחשבה.
- נגד דעות פשרניות.

נוסח האגרת

(להרב ר'[1] אלי' זלמן ווידרין, מוסקווא, מלואים למכתב המוסד "שערי תורה") ב"ה[2], עה"ק[3] יפו ת"ו[4] כ"ד ניסן תרע"ג[5].

שלו' רב לכבוד ידי"נ[6] הרה"ג[7] שליט"א[8].

אחדשה"ט[9] באה"ר[10],

הנה זריז וממולא ככת"ר[11], הנאמן באהבתו לכל מוסדי תו"י[12], וביחוד שבאה"ק[13], אין צריך לזירוז. ומ"מ[14] אמלא בזה את דברי הרבנים הנכבדים, לברך את כת"ר[15] על כל טובו תמיד עם המוסד הקדוש הנ"ל[16] ואגפיו הנעלים. והשי"ת[17] יחזק את ידיו ויאמץ חילו להוסיף אומץ ופרי ברכה בע"ה[18].

וע"ד[19] הציורים שבמחזורים, אם מציירים צורת אשה, ודאי יש לצאת במחאה גדולה על מחללי קודש ד' הללו. אע"פ[20] שמצד הדין צורת אדם בסממנים קיל יותר מצורת כוכבים ומזלות, מ"מ[21] לענין זילותא ודאי גריעא טובא. ומה טוב הי'[22] שיטיב

[ככל הנראה כאן נקטעת האגרת לר' אלי' זלמן ווידרין, וסופה חסר. מכאן ואילך אגרת אחרת, אל הרב מאיר ברלין.]

חמדת ישראל ואדם, נצר תפארה, מר מאיר ברלין שליט"א, ברכת ד' עליו ועל כל אשר לו באה"ר.

ידידי הנאמן, ראשית-כל הנני מחוייב לבקש מכבוד אהובי סליחה רבה על שתיקתי הארוכה על מכתבו היקר והנכבד, שהייתי מחוייב באמת להשיב עליו מיד, בין מצד חק-אהבתנו ובין מצד הענינים

הכלליים הנחוצים הכלולים בו אבל אונסים רבים דחפו לי את הזמן, ובשום-אופן לא עלתה בידי למצא לי עת פנויה כפי הראוי למכתב מסודר בענינים רבי-ערך שנגע בהם כבודו. וכעת גמרתי בדעתי, שעכ"פ[23] טובה תשובה גם בלתי-מסודרת משתיקה מוחלטת.

ויקבל בזה ידידי ברכת מז"ט[24] להולדת הבן היקר שי'[25]. יה"ר[26] שתהי'[27] הנטיעה דומה לגזעה ולשרשה, ויגדל ויהי'[28] לתפארת בישראל, כראוי לנפש מדבית אבא דמר גאון ישראל זצ"ל[29], זי"ע[30] ועכ"י[31], ויקבל ממנו ומכל אשר לו רב נחת ושבע שמחות, לאוי"ט[32], ונס יגון ואנחה.

נשוב לדברים הכלליים:

ע"ד[33] ה"תחכמני". המצב באמת מסובך, והוא דורש תיקון בלתי מתאחר. מראשית יסודו של מוסד נכבד זה הנחנו עליו תקוות גדולות ונכבדות. אמרנו הוא יהיה לנו למגן נגד זרם טומאת אויר ארץ העמים המתפרץ לתוך א"י[34], ע"י[35] אנשים כאלה שהגלות אכלה כבר יותר מחצי נשמתם הישראלית, והם מוצאים כל עילוי וכל שגב רק במה שהוא גויי ובלבד שיהיה מתורגם עברית, שכמובן גם קפידת הלשון עצמה כשהתוכן נתרוקן יש בו משום חיקוי של גויים גדולים וקטנים, ונשמת ישראל קודש ד' אשר אהב, הולך ומתטשטש באשמת "הני עיזי דמסגן ברישא עדרא". אמרנו הנה יקום לנו מוסד חי, שיראה לעין כל מה המה החיים הישראליים האמתיים במובן השלם של תחיית האומה. ולמורת לבבנו, הזמן הורה לנו, שלא השגנו מטרה זו עדיין. יש במוסד מעט תורה, מעט יראת שמים, מעט השכלה, אבל רוח חיים כלליים, חיי קודש מקוריים, שיפעם בחזקה באומץ לבב של רוח התחיה הלאומית על בסיס הקודש, זה חסר, ומרחוק אי אפשר כלל להשלים את חסרון הנשמה. ואנכי שדאבון לבבי גדול מאד על משאת הנפש שלא יצאה אל הפועל, הנני בכ"ז[36] עומד ומצפה לאורה שתבא, והמוסד הוא לי אוצר יקר בכללו כמאז, וסוף-כל-סוף הרוחנו הרבה שכבר יש לנו דרך סלולה, לעבוד את עבודת החינוך באה"ק[37] על יסודות היהדות הנאמנה, בקדושת ישראל הטהורה, מצורף ליסוד תחיית האומה, המוכרח לקחת עמו ג"כ[38] את היסודות האנושיים בתור תפקידי החיים, ההולכים ונתבעים ממנו, בהופעת תחיית האומה והארץ.

וכל זמן שהמוסד קיים ביסודו, יש תקוה לרוח חיים שיפוח בו, ע"י עצה ותושיה של איחוד הדעות וההסכמות מפה ומשם.

להציע כעת תכנית מעובדה אי-אפשר לי, אבל חושב אנכי שאם תתמלאנה הדרישות אשר נמסרו בהסכמתי לידי ידידנו הרב הגדול והנכבד באמת מר י. ל. פישמן נ"י[39], יקבל המוסד על ידן צורה חדשה לטובה בע"ה.

כמו-כן אין ביכלתי כעת לסדר את הגות-לבבי ע"ד "אגודת ישראל" וע"ד "המזרחי", אשר אקוה לימים הבעל"ט[40] לקחת דברים בהם עם כת"ר.

בכלל הננו מרגישים בכל פינה שאנו פונים את חסרון התלמוד המביא לידי מעשה. חושבים הם ביחוד שלמי-אמונים, שכל דבר מתכונן רק ברעותא טבא לחוד, ושוכחים הם את היסוד הנחוץ של התלמוד, לפתח את עצם הרעיון, שלשמו וזכרו עורגים, ברוח דעה עמוקה ומרוחבה, בשכל ובקורת והתרחבות

ההרגשות והרעיונות, ועל כן הולך הכל בעצלתים, עומד כמים מכונסים בעוקה, והתאחדות הדעות השונות לשם כינוס אינה באה כ"א[41] בצורה מיכנית. כבר הגיע הזמן להכריז ש"אגודת ישראל" מוכרחת לקחת לה למטרה את התלמוד של כל האוצרות הרוחנים האצורים בכל פזורי ישראל, בכל הסיעות והפלוגות הנושאות בכללותן את דגל הקודש בשם ד' ותוה"ק[42], בכל עז, וממילא יתפנה דרך של כוון המעשים ע"פ[43] התמצית הכללית של כל הרוחות המתאחדים. ואז יש תקוה, ש"אגודת ישראל" תקבל את שפעה באמת ממקור ישראל בטהרתו, ובאורה וחומה תחיה גם את הדעות המרוחקות מערכי-הקודש הקיימים לנצח נצחים, עד אשר ישוב ופרח ישראל ויכיר בכל עז את כחו לאלהים.

וה"מזרחי" מוכרח הוא, לתקומתו, להשתדל תמיד להוציא-לאור את התוכן החי הצפון ברעיון התחיה הלאומית, ללחום על האמרה המחפירה ש"הציונות דבר אין לה עם הדת", שבתוכה ארס-נחש מונח והכחשה-עצמית נוראה, המכשילה את הכח הפנימי והמקורי של האומה. ה"מזרחי" צריך להזריח אור על הציוניות במעמקי המחשבה, למצא תמיד את הגרעינים החיים שהם מפרים בכח קודש העליון את נצני התחיה ולהבליטם בצורות מאירות וברורות, ואם באה תחלת הקצת הקץ, שבני ישראל ובני יהודה נזרעים בארץ "זרע אדם וזרע בהמה", וכפירוש המסור: "זרע אדם לחוד וזרע בהמה לחודא, ובטוחים אנו שאין לנו להתפחד כלל מכל הריסה מוחלטת ע"י עירובם של "בני-אדם שמעשיהם מעשי בהמה" בתוך תנועות תחיתנו; אבל זה הקבוץ של "זרע אדם" צריך להראות בכל פינותיו את צד האדם שבו. דעות ממוצעות ופשרניות, שיש בהן מעין חולשה גופנית ורפיון נפשי, אינן עלולות לנצח בתכונה רבת-פעלים כתכונת התחיה הלאומית שלנו, שרוח ד' אל עולם מתנוסס מכל עבריה. עלינו להזדיין בכח רוחני גדול, בדעות מוחלטות מקוריות וקבועות, העלולות בכח-החיים שלהן להראות את הדרן על כללות השאיפות החדשות, שנוצרו בימינו ברוח ד' המעיר לתחיה את עם-קדשו.

פרטי-דברים אין השעה מוכשרת לי להציע כעת. והנני חותם בברכה ואה"ר[44], כנה"י[45] ונפש ידי"ע[46] דוש"ת[47], מצפה לאור תשועה וגאולה,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ר' - רבי
2. ב"ה - ברוך השם
3. עה"ק - עיר הקודש
4. ת"ו - תבנה ותכונן
5. תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)
6. ידי"נ - ידיד נפשי
7. הרה"ג - הרב הגאון
8. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
9. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
10. באה"ר - באהבה רבה
11. ככת"ר - ככבוד תורתו

12. תו"י – תורה ויראה
13. שבאה"ק – שבארץ הקודש
14. ומ"מ – ומכל מקום
15. כת"ר – כבוד תורתו
16. הנ"ל – הנזכר לעיל
17. והשי"ת – והשם יתברך
18. בע"ה – בעזרת השם
19. וע"ד – ועל דבר
20. אע"פ – אף על פי
21. מ"מ – מכל מקום
22. הי' – היה
23. שעכ"פ – שעל כל פנים
24. מז"ט – מזל טוב
25. שי' – שיחיה
26. יה"ר – יהי רצון
27. שתהי' – שתהיה
28. ויהי' – ויהיה
29. זצ"ל – זכר צדיק לברכה
30. זי"ע – זכותו יגן עלינו
31. ועכ"י – ועל כל ישראל
32. לאוי"ט – לאורך ימים טובים
33. ע"ד – על דבר
34. א"י – ארץ ישראל
35. ע"י – על ידי
36. בכ"ז – בכל זאת
37. באה"ק – בארץ הקודש
38. ג"כ – גם כן
39. נ"י – נרו יאיר
40. הבעל"ט – הבא עלינו לטובה
41. כ"א – כי אם
42. ותוה"ק – ותורתנו הקדושה
43. ע"פ – על פי
44. ואה"ר – ואהבה רבה
45. כנה"י – כנפשו היקרה
46. ידי"ע – ידידו עוז
47. דוש"ת – דורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תשלג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ו אייר תרע"ה - סנט גאלן **נמען:** הרב מאיר בר־אילן (ברלין), אמריקה

הרב קוק ממליץ על הלל פרלמן, צעיר מוכשר מבני ציון שנדד לאמריקה בלי תומך. השעה מחייבת 'לאחד מפלגות וכוחות מפוזרים' לקראת תחיית האומה. 'בהלות הזמנים... יאמצוהו'.

עיקרי הדברים

- המלצה על הלל פרלמן.
- איחוד כוחות.
- התקופה מאמצת.

נוסח האגרת

בעה"י[1], ס"ט גאללין, שווייץ, כ"ו אייר העת"ר[2]

ישאו הרים שלו'[3] וברכות מרובבות לכבוד ידידי חביבי איש חיל רב פעלים הרב המאוה"ג[4] אוצר נחמד ונבון, מלא כח ד' ועם קדשו וחבל נחלתו מו"ה[5] מאיר ברלין שליט"א[6],

אחדשה"ט[7] באה"ר[8],

מרחוק שמעה אזני רב קשב מפעולות כת"ר[9] במסעיו לשם ד' ועמו, ושפרה עלי השמועה ביותר בהיותי עצור פה בגולה, מאז נסעתי אשתקד חמוש ברעיונות שונים לעבוד ולמשא, לרומם רוח ולהרעיף טללי רצון בישע עליון לאחד לבבות פזורים לשם בנין עמנו וארץ תחייתנו עדי עד, והנה התחולל הסער ויעכב את כל המהלכים, והנני מעוכב פה על אדמת נכר עד אשר ירחם ד' ויפתחו שערים, וזרע השלו'[10] יתן פריו לשוב לעבודת הקודש בהררי קודש בחסדי צור ישועתנו ב"ה[11].

על של עתה באתי לטובת אחד הצעירים היותר מצויינים מבני ציון היקרים, הוא ידידי החביב החתן הרב החריף ובקי שלם ורב תבונות מר הלל פרלמן נ"י[12], אשר מתגרת יד הזמן נדד מני קודש לאמריקה, ומשם נודעתי שהוא מאין מכיר ותומך. וצר לי מאד על כלי חמדה כזה, שלא יפותח חלילה ולא יוציא אל הפועל את כשרונותיו הנפלאים, מכובד יד העניות המנולת כל יופי ונשגב. אבקש בזה את כבוד אהובי: יעשה נא כברכת ד' עליו בהשפעתו בחוג מכיריו ומוקיריו ומעריציו הרבים, בשבתו שם באמריקה, לכונן יסוד של התקרבות הגונה ומכובדה להצעיר היקר הנ"ל[13], למען תשיג ידו להוסיף לקח לתורה ולתעודה, ויהי'[14] לברכה לישראל בעזה"י[15],

והנה ידידי הנעלה, מה יקר לי אם יכבדני כתר"ה[16] בדבריו היקרים ואם יודיעני כל דבר נכבד אשר נפל בעבודתו בקודש, ותקותנו חזקה ואיתנה היא בעזה"י, כי הימים הבעל"ט[17] ומסבות התבל הנבוכות יביאו הרבה חדשות לטובה למצב עמנו וארץ אבותינו ולכל מהלכה של תחית האומה. אבל השעה מזרזת ביותר ויותר אותנו את חובתנו הנמרצה, לחגור את כל כחותינו המעשיים והרוחניים כולם, לאזור ישראל בגבורה ולעטרו בתפארה, לאחד מפלגות וכחות מפוזרים, להעשות לב אחד ומחשבה

מרוכזת אחת בהסכמה עמוקה מלאה חיים ועז לחתור אל חוף התחיה התולדתית של חזון עולמים לגוי קדוש, נושאי כלי ד' הברו נא, האזרו חיל, אל יפול לבנו מכל מניעה, מכל מפריע וכל שטן העומד על הדרך. בהלות הזמנים לא יחלישו את רוחנו, כי אם יאמצוהו עוד בכמה וכמה מעלות בקודש. על כל דרך, על כל אופן של בנין, של אריגת ישועה, צריכים אנו להעמיד מצפה וכולם ציון ישאלו דרך הנה פניהם, לקומם גוי בפועל וברוח.

תקותי חזקה שיואיל כבוד חביבי להודיעני מטובו ולשמחני במכתביו בכל פרשת המפעלים אשר הוא עסוק בהם, באותה המסירות-רוח המצוינה אשר הוחן בה בעה"י, והנני בזה ידי"ע[18] דוש"ת[19] חותם בכל חותמי ברכות ומלא תקוה וצפית ישועה מבעל מלחמות זורע צדקות מצמיח ישועות,

. הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. בעה"י - בעזרת השם יתברך
2. העת"ר - השנה תרע"ה (1914/1915) - בצירוף אותיות
3. שלו' - שלום
4. המאוה"ג - המאור הגדול
5. מו"ה - מורנו הרב
6. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
7. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
8. באה"ר - באהבה רבה
9. כת"ר - כבוד תורתו
10. השלו' - השלום
11. ב"ה - ברוך השם
12. נ"י - נרו יאיר
13. הנ"ל - הנזכר לעיל
14. ויהי' - ויהיה
15. בעזה"י - בעזרת השם יתברך
16. כתר"ה - כבוד תורתו רום הדרתו
17. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
18. ידי"ע - ידידו עוז
19. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אשי

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ג אדר תרפ"ה **נמען:** הרב מאיר ברלין

הרב קוק מבקש עזרה לישיבה המרכזית, שכבר בצעדיה הראשונים נראים סימנים טובים; העזרה מאמריקה הייתה מעטה. שיפעל במיוחד לקראת פסח.

עיקרי הדברים

- בקשת עזרה לישיבה.

נוסח האגרת

כ"ג אדר ה'

ידי"נ[1] וחביב לבי הרב המאוה"ג[2] לתורה ולתעודה אלוף ביהודה מוהר"מ[3] ברלין שליט"א[4] וכא"ל[5] שלו'[6] רב. אחדשה"ט[7] באה"ר[8].

ידידי הנאמן, הנני מוכרח לבקשו לשום את לבו הער לכל נשגב וקדוש בעם ד' וארץ חמדתו, לתיקון המצב של מפעלנו הקדוש אשר החלונו לכוננו בעה"י[9], הוא יסודה של הישיבה המרכזית לישראל בירושלים ההולכת ומתפתחת ב"ה[10], והיא עומדת להעשות כלי מחזיק ברכה רבה לישראל. גם כעת בצעדים הראשונים הננו רואים את סימני הנצנים שעומדים להתפתח מתוך המכון הגדול הזה, בתכונת קיבוצי המצוין, באופן של השיעורים, במהלך הרוח העדין והקדוש, השואף לכל גודל ונשגב לישראל ולתחיתו המלא את חללו של המוסד הנשגב הזה. והנה חשבתי שאהובינו באמעריקא יעמדו על הגובה לפעול גדולות, למען תשיג ידנו לנהל את הכלכלה הגדולה של הוצאות הישיבה כעת, ואת תכונת התקדמותה ברבוי כמות ואיכות בעתיד הקרוב, אבל לצערי מעטה מאד העזרה אשר השגנו, ע"כ[11] יעמד נא כתר"ה[12] בגבורה טהורה המיוחדת לנפשו האצילה הספוגה באורה של תורה ויקוד אש אהבתה, ויהי'[13] לנו לעזר וסומך ביחוד החג הק'[14] חה"פ[15] הבעל"ט[16], אקוה שיהי'[17] ד' עמו ויכונן מעשי ידיו לברכה ולתהילה, כנה"ר[18] ונפש ידי"ע[19] דוש"ת[20] באה"ר.

אברהם יצחק ה"ק

1. ידי"נ - ידיד נפשי
2. המאוה"ג - המאור הגדול
3. מוהר"מ - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות מ (כגון משה / מאיר / מרדכי / מנחם / מיכל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. וכא"ל - וכל אשר לו
6. שלו' - שלום
7. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
8. באה"ר - באהבה רבה
9. בעה"י - בעזרת השם יתברך

10. ב"ה – ברוך השם
11. ע"כ – על כן
12. כתר"ה – כבוד תורתו רום הדרתו
13. ויהי' – ויהיה
14. הק' – הקטן
15. חה"פ – חג הפסח
16. הבעל"ט – הבא עלינו לטובה
17. שיהי' – שיהיה
18. כנה"ר – כנפשו הרמה
19. ידי"ע – ידידו עוז
20. דוש"ת – דורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אשכח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ד' סיון תרפ"ה - ירושלים **נמען:** הרב מאיר ברלין

תודה על שדיבר על הישיבה. הם נמצאים בלחץ גדול, ואין אפשרות אפילו להחזיק את ההוצאה היומית בלי עזרה מיידית. אחיו, הרב דב בער הכהן קוק, שהיה רב באליסבטגרד ונמלט מרדיפות הבולשביקים, תלמיד חכם, דרשן ונואם, יוכל אולי לבוא לאמריקה לטובת הישיבה. הרב קוק מצטער על עיכוב התקציב לוועד הדתי, כי חוסר הפרנסה של בני התורה 'מקלקל את כל סדר טוב'.

עיקרי הדברים

- מצוקת הישיבה.
- אחיו הרב דב בער.
- עיכוב התקציב לוועד הדתי.

נוסח האגרת

ב"ה[1]. ירושלם ד' סיון תרפ"ה[2]

שלו'[3] וברכת הרגל. לכבוד ידידי החביב הרב המאוה"ג[4] לתורה ולתעודה, רב פעלים. וגדל הגיון, מו"ה[5] מאיר ברלין שליט"א[6]. אחדשה"ט[7] באה"ר[8].

מחמד לבי. כת"ר[9] שליט"א. שמעתי. שדבר כבודו נכבדות, בדבר הישיבה ושאיפותיה, ישר חילו, לא ראיתי עדיין את מאמרו, למען דעת איך הדברים מתאימים אל שאיפותינו בפרטן. אבל ן בטוח אני, שהגיוני לבבו הטהורים, הולכים הם באותה מסילת הקודש, אשר שמנו לנו למטרה ביסודה של "הישיבה העולמית המרכזית לישראל בירושלים", שבכל יום ויום הננו יכולים יותר להעיד על ההכרח הגדול לעמדתה של היהדות בטהרתה מיד ולדורות בע"ה[10], ליצור לנו ישיבה אידאלית זו, אבל אהובי, התאמצו נא תמימי דעים. לתן לנו כח מעשי לנהל את הדבר הגדול הזה, עד אשר יציץ ויפרח. עד אשר יסתגל לכל אותם הדרישות גדולות הערך. שאנחנו חייבים לקשור אותן בו, והלא כל אלה קשורים הם באמצעיים חמריים שהם מוכרחים להיות גדולים ומוכשרין לסיפוקן של הדרישות, העומדות להוביל אל המגמה. ולעת עתה הננו עומדים בלחץ מאד, שלא די שנוטל ממנו את אפשריותה של ההתפתחות הכמותית והאיכותית בין מצד הכלכלה, בין מצד הבנין בין מצד הוספה של כחות הוראה ועיבודים שונים של התכניות בפועל, אלא שגם להחזיק את ההוצאה היומית אין אנו רואים שום אפשרות אם לא תבאו מיד לעזרתנו.

(חושבים אנחנו אולי שאחי, הרב הגאון דובער הכהן קוק שליט"א שהי'[11] אב"ד[12] ביליסבטגרד, בשנים האחרונות. ומפני הרדיפות הדתיות של הבולשיבים, נמלט מהם, ובא אלינו עם משפחתו, הוא, מלבד שהוא ת"ח[13] מובהק, ג"כ[14] איש באנשים, ודרשן ונואם הגון, חושבים אנו שאם רק נוכל להוציא אל הפועל את בואו לאמעריקא, לעיר קטרה זו של חיזוק מוסד קודש הכללי הזה, כתר"ה[15], וחלק חשוב מאהובינו המכירים את ישרה ואמתתה, קדושתה ותפארה של צפייתנו בדבר הישיבה המרכזית,

יתמכו בידו). באותו הכבוד ורוחב הדעת והמפעל הראויים למטרה עליונה וקדושה לשעתה, ולע"ל[16] זו, הנני מחכה על מכתבו של כת"ר המוקדם. ולא אמנע מלהודיע את צערי לידידי, בדבר מניעת המשלח של התקציב, לועד הדתי (ולחברי משה"ר[17]) שחוסר פרנסה, הניכר בכל עבר, של בני התורה, זהו התוכן היחידי ביותר המקלקל את כל סדר טוב, שהי' אולי אפשר לצאת אל הפועל בזמן היותר קרוב, בנוגע לע"ק[18] והשפעתה באי"י[19] וביהדות בכלל, ולד' הישועה.

הנני חותם בברכה ואה"ר[20], כנפשו היקרה והעדינה ונפש אוהבו הנאמן מוקירו ביפעת טהרת נפש, ומברכו מקודש סלה

אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרפ"ה - השנה תרפ"ה (1924/1925)
3. שלו' - שלום
4. המאוה"ג - המאור הגדול
5. מו"ה - מורנו הרב
6. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
7. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
8. באה"ר - באהבה רבה
9. כת"ר - כבוד תורתו
10. בע"ה - בעזרת השם
11. שהי' - שהיה
12. אב"ד - אב בית דין
13. ת"ח - תלמידי חכמים
14. ג"כ - גם כן
15. כתר"ה - כבוד תורתו רום הדרתו
16. ולע"ל - ולעתיד לבוא
17. משה"ר - משה רבנו
18. לע"ק - לעיר קודשנו
19. באי"י - בארץ ישראל
20. ואה"ר - ואהבה רבה